
Geliş Tarihi (Received): 8.09.2024
Kabul Tarihi (Accepted): 19.11.2024

Çömleğin Üretim, Yaşatılma ve Sürdürülme Serüveninde Gelenek Ustası Salim Yaşar

Aslı Büyükokutan Töret*

Töret- Büyükokutan, A., Türk Folklor Araştırmaları/Turkish Folklore Research journal. 2025/1. Sayı: 370, 31-55. e-ISSN 3023-4670. DOI: 10.61620/tfa.40. <https://turkfolklorarastirmalari.com>

Öz

Somut olmayan kültürel mirasın korunması kapsamında, obje odaklı kültürel mirasın yanı sıra bu objenin üretimi, korunması, bakımı ve yeniden yaratılması konusunda önemli rol oynayan “gelenek ustaları”na da odaklanılmıştır. Kültürel çeşitliliğin ve insan yaratıcılığının zenginliğinin ortaya konulması açısından, ustaların korunması ve sanatlarını sürdürmeleri gerektiği kabul edilmiştir. Bu bağlamda çömlek, ateşin kullanılarak yiyeceklerin pişirildiği, saklandığı, taşındığı; topraktan yapılmış kap olarak bir somut olmayan kültürel miras unsurudur. Kendine özgü yapısı, deseni, rengi ve üretim tekniği ile bilhassa göçebe hayattan yerleşik hayata geçilmesi sonucunda önem kazanan çömlek, usta ellerde bugün de üretilmekte, aktarılmakta ve yaşatılmaktadır. Bu makalede, Yaşayan İnsan Hazinesi (YİH) seçilen çömlek ustası Salim Yaşar ile yapılan yüz yüze görüşmeden elde edilen veriler ışığında, ustanın hayatı, sanatı, çalışmaları ve üretimi paralelinde çömlekçilik geleneğinin güncellenerek bugüne ulaşması ele alınmıştır. Tespit ve değerlendirmeler sonucunda, çömlek ustası Salim Yaşar’ın; çömlek yapımındaki geleneksel özü, yurt dışı tecrübesiyle birleştirerek; teknik, şekil, desen, motif ve renk bakımından çömleği günümüze taşıdığı görülmüştür. Teknolojinin gelişmesi ve yaşam koşullarının değişmesi nedeniyle çömleğe olan ihtiyaç ve ilginin azaltılması karşısında usta, temsil ve sunum bakımından çömleği güncellemiştir. Yapmış olduğu güncellemeler ve canlandırmalarla çömleğin kullanım alanlarını genişletmiş, kültür endüstrisi açısından çömleği günlük hayatta kullanılabilir bir obje hâline getirmiştir.

Anahtar sözcükler: el sanatları, çömlek, çömlekçilik, somut olmayan kültürel miras, yaşayan insan hazinesi Salim Yaşar

*Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Osmangazi University, Faculty of Humanities and Social Sciences. abtoret@ogu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0001-8732-6043

Master of Tradition Salim Yaşar in the Adventure of Production, Survival and Sustainment of Pottery

Abstract

As well as object-oriented cultural heritage, the focus has also been on “traditional masters” who play important roles in the production, protection, maintenance, and recreation of the object within the scope of protecting intangible cultural heritage. To uncover the richness of cultural diversity and human creativity, it has been accepted that masters must be protected and their art must be continued. In this context, pottery is an intangible cultural heritage element as a container made of earthenware in which food is cooked, stored, and carried using fire. With its unique structure, pattern, color, and production technique, pottery, which has gained importance, especially as a result of the transition from nomadic to settled life, is still produced, transferred, and kept alive by master hands in our present day. In this article, in light of the data obtained in the face-to-face interview with the potter Salim Yaşar, who was selected as the Living Human Treasure (LHT), the updating of the pottery tradition and its survival to our present day were discussed in parallel with the master’s life, art, works and production. As a result of the findings and evaluations, it was found that the potter Salim Yaşar brought pottery to our present day in terms of technique, shape, pattern, motif, and color by combining the traditional essence of pottery making with his experience abroad. In the face of the decreased need and interest in pottery with the development of technology and the change in living conditions, the master has updated the pottery in terms of representation and presentation. He has expanded the areas of use of pottery with the updates and animations he made and made the pottery an object used in daily life in terms of the culture industry.

Keywords: handicrafts, pot, pottery, intangible cultural heritage, living human treasure Salim Yaşar

1. Giriş

Geleneksel el sanatlarının bir parçası olan çömlek, ham maddesi toprak olan bir kaptır. Toprağın kolay bulunması ve şekil verilebilmesi nedeniyle çömlek, köklü bir geçmişle, katı ve sıvı yiyeceklerin pişirilmesi, korunması, taşınması işlevleriyle bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamıştır. ömleğe duyulan ihtiyaç ve ömleğın binlerce yıldan beri süregelen bir üretim tarzı nedeniyle çömlekçilik, geleneksel bir sanat dalı olmuştur. Çömlekçilik sayesinde yiyecekler daha sağlıklı ve kolay bir şekilde depolanır, taşınır ve pişirilir hâle gelmiştir. Bununla birlikte, çömlek yapımı usta-çırak ilişkisi ile aktarılan bir

gelenektir. Yaşam şartlarının ve ihtiyaçların değişmesine paralel olarak çömlek ustaları, çömleği farklı şekil ve sunumlara büründürerek günlük hayata dâhil etmeye çalışmaktadır. Çömlekçilik geleneği de kendi özü içerisinde bu güncellemeye izin vermektedir. Dolayısıyla çömleğin üretim süreci ve çömlekçilik, üretim aşamasından sunuma kadar geleneklerle çevrili bir somut olmayan kültürel miras unsurudur.

Somut Olmayan Kültürel Miras, UNESCO tarafından desteklenen ve kültürlerin somut olmayan yönlerine odaklanan bir miras koruma programıdır. “Somut olmayan” teriminden kasıt, kültürle ilgili “obje” odaklı bir yaklaşım yerine, materyali olmayan kültürün korunmasıdır (Oğuz, 2013, s. 10-11). UNESCO sözleşme metninin amaçları bağlamında; “toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar anlamına gelir” şeklinde belirtilmektedir (Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, 2005, s. 164). Bu yüzden somut olmayan kültürel mirasın korunmasında obje ve yapı yerine, üretim süreci, aktarımı ve yaşatılmasına önem verilmektedir. Çömlek üzerinden örnek verilecek olursa, salt ustalıkla üretilmiş değerli bir çömleğin korunması değil, o çömleği üreten, farklı şekil ve kullanım alanlarıyla gelecek kuşaklara taşıyan ustaların bilgi ve birikimlerinin ve çömlekçilik geleneğinin de korunması amaçlanmaktadır.

Sözleşme kapsamında UNESCO’nun, kültürün yaşatılması ve kuşaktan kuşağa aktarılması sürecinde kültürel unsurlardan ziyade kültür taşıyıcılarına yönelme yaklaşımı “Yaşayan İnsan Hazinesi Sistemi”nin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Oğuz, 2008, s. 6). Kültürel mirası üreten insana odaklanan bu sisteme göre, somut olmayan kültürel mirası üreten ve gelecek kuşaklara aktaran usta kişiler “yaşayan insan hazinesi” olarak adlandırılmaktadır (Oğuz, 2018, s. 42). Somut olmayan kültürel mirasın sürdürülebilirliğini sağlamak için kültürü devam ettiren topluluk, grup ve bireyin önemi bu sistemde daha da vurgulanarak ustaların kültürü aktarmadaki rolüne dikkat çekilmektedir (Oğuz, 2008, s. 6). Geleneksel kültür değerini korumanın bu konudaki uygulayıcıları korumaktan geçtiği düşüncesiyle “Yaşayan İnsan Hazinesi Türkiye Ulusal Sistemi”, 2008 yılında Yaşayan İnsan Hazinesi Türkiye Ulusal Envanteri’nin yapılmasıyla başlamıştır.

Türkiye Yaşayan İnsan Hazinesi Sistemi'ne 2024 yılı itibari ile altmış yedi kişi kaydedilmiştir. Altmış yedi kişiden kırk üç tanesi, el sanatları geleneğini yeniden yaratmak ve yorumlamak açısından gerekli bilgi ve beceriye yüksek düzeyde sahip ustalar olarak kayıtlıdır (URL-1). Bu ustalardan biri de 2021 yılında "Yaşayan İnsan Hazinesi" seçilen çömlek ustası Salim Yaşar'dır. Böylece usta-çırak ilişkisi ile öğrenilen çömlekçilik sanatının, teknolojinin gelişmesine bağlı olarak ihtiyaçların farklılaşması, yeni neslin ilgi göstermemesi ve çırak yetişmemesi nedenleriyle koruma altına alınması amaçlanmıştır. Bu makalede, çömlekçilik geleneği ve Yaşayan İnsan Hazinesi seçilen Salim Yaşar'ın çömlek sanatının gelişmesi ve devamlılığının sağlanması için katkıları ele alınmıştır.

Geleneksel Türk el sanatları arasında bulunan çömlek, günlük kullanım amacıyla üretilen toprak kap işleviyle sınırlı kalmayıp, ait olduğu toplumun beslenme alışkanlıkları, sosyal ve ekonomik yapısı, yaşam şekli, inanç ve uygulamaları şeklindeki kültürel birikimi hakkında da veri sunmaktadır. Diğer bir ifadeyle, toplumların kültürel mirasını yansıtan bir belge niteliğindedir. Çömlekçiliği, babasından devraldığı mirasın yanı sıra yurt dışında edindiği bilgi ve tecrübesiyle birleştirerek biçim ve desen açısından özgün eserler üreten Salim Yaşar'ın sanatına değinmeden önce, çömlekçiliğin tarihçesi ile ustanın sanatını icra ettiği Bilecik'in Pazaryeri ilçesi Kınık köyündeki çömlekçilik hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır.

2. Çömlekçiliğin Tarihçesi ve Kınık Köyü'nde Çömlekçilik

Çömlekçilik, insanlığın yerleşik hayata geçişiyle başlayan ve zamanla gelişen bir zanaat olmanın ötesinde, kültürel ve teknolojik evrimin bir yansımasıdır. Neolitik Çağ'dan başlayarak bugüne kadar uzanan süreçte çömlekler, yalnızca günlük yaşamı kolaylaştırmakla kalmamış, aynı zamanda insanlık tarihinin önemli birer tanığı hâline de gelmiştir.

İnsanlık tarihinde avcı-toplayıcı yaşam biçimi, yerleşik hayata geçişle birlikte köklü değişikliklere uğramış ve çağ atlanmıştır (Hauptmann ve Özdoğan, 2007, s. 404). "Neolitik Çağ", "Yeni Taş Devri" ve "Cilalı Taş Devri" gibi isimlerle de adlandırılan bu yeni dönemde (Kalkancı, 2023, s. 1; Özdoğan, 2007, s. 10) insanoğlu, doğaya karşı yaşam mücadelesinde üretmeye ve yerleşik hayata geçiş yapmaya başlamıştır. Elde edilen buluntular ışığında Neolitik Çağ, "Akeramik (Çömleksiz) Neolitik Dönem (MÖ 8500-

7000)” ve “Çanak Çömlekleli Neolitik Dönem (MÖ 6000)” şeklinde iki ana döneme ayrılmaktadır (Sagona ve Zimansky, 2009, s. 137). Henüz çömlek yapımının gerçekleşmediği ve çoğunlukla tarım ile hayvancılığın ön planda olduğu Çömleksiz Neolitik Dönem’in aksine Çanak Çömlekleli Neolitik Dönem’de, kil ile tanışılmış ve şekillendirilerek günlük yaşamı kolaylaştırıcı bir adım atılmıştır.

Çömlek; katı ve sıvı yiyeceklerin pişirildiği ve korunduğu, genellikle kil, killi toprak ve topraktan üretilen kaplardır (Özkul Fındık ve Beder, 2021, s. 252; Gönül, 2006, s. 543). Kilin şekillendirilip yüksek sıcaklıkta pişirilmesiyle elde edilen çömlekler, fiziksel değişim geçirip eski hâllerine dönmediği için yok olup gitmemektedir (Eroğlu ve Köktan, 2013, s. 2; Frederick, 1995, s. 1553). Bu nedenle, antik merkezlerde en yaygın bulunan eserler arasında yer alır ve tarih aydınlatmada önemli verilerden biri olarak kabul edilir.

Başlangıçta çömlekler, yalnızca temel ihtiyaçlar için üretilirken zamanla estetik ve ritüel amaçlar için de kullanılmaya başlanmıştır. Çömleklerin üretiminde kullanılan teknikler, dönemin teknolojik gelişmelerine ve bölgesel farklılıklara göre değişiklik göstermiştir. Öyle ki çömlekçiliğin erken dönemlerinde çark kullanımı olmadığı için çömlekler el ile şekillendirilmiştir (Bayazit, 2004, s. 15). Bu durum, çömleklerin şekil ve desenlerinde belirgin farklılıkların oluşmasına yol açmıştır. Çömleklerin yapımında kullanılan kil, katkı maddeleri, şekil, teknik ve bezemeler, her bir kültürün kendine özgü özelliklerini yansıtarak çömlekleri tarihin aydınlatılmasında dikkat çekici bir kaynak hâline getirmiştir (Türedi, 1999, s. 157).

Kalkolitik Çağ sırasında bakırın keşfiyle birlikte çömleklerin yapı malzemesinde de çeşitlenmeye gidildiği görülmektedir (Koçak, 2015, s. 11). Bu dönemde, kil ve taş gibi malzemelerin yanı sıra bakır da çömlek üretiminde kullanılmış ve bu malzemelerden üretilen çömlekler, günlük yaşamın temel unsurları hâline gelmiştir. Bu çağ içerisinde yer alan Uruk Dönemi’nde çömlek çarkının keşfiyle birlikte üretim süreçleri hızlanmış ve daha simetrik çömlekler yapılabilmektedir (Güner, 1988, s. 6). Ancak bu teknolojinin, Anadolu’ya ulaşmasının daha geç dönemlere tekabül ettiği görülmektedir. Bu nedenle Anadolu’da bulunan çömleklerin çoğu el yapımıdır. Anadolu’daki yerleşim yerlerinde bu dönemin izlerini taşıyan pek çok kazı alanı bulunmaktadır. Göbeklitepe, Çayönü, Aşıklı Höyük ve Çatalhöyük gibi yerleşimler, Neolitik Çağ’ın önemli merkezleri arasında yer

alır (Yılmaz, 2023, s. 2-3; Özbaşaran, 2012, s. 135-140). Çömleğin yapımında Anadolu coğrafyasının yavaş adımlarına karşın çömlek üretiminin hiçbir dönemde kesintiye uğramadığı bilinmektedir (Cooper, 1978, s. 7; Koçak, 2015, s. 14; Özkul Fındık ve Beder, 2021, s. 252). Hititlerden, Friglere ve hatta Bizans İmparatorluğu'na kadar her dönemde, çömleğin sanatsal ifadesi, Anadolu topraklarında yaşatılmaya devam etmiştir (Başgelen, 2005, s. 120). Bu sürekliliği, Türklerin de devam ettirdiği görülmektedir.

Orta Asya'da çömlekçiliğin, erken dönemlerden itibaren geliştiği bilinmektedir (Koçak, 2015, s. 15-16). Türkler, tarih boyunca hem yerleşik hem de göçebe yaşam tarzıyla beslenen zengin bir kültüre sahiptir. Bu kültür içerisinde çömleğin yerine bakıldığında ise her iki yaşam tarzının da gereksinimlerine uygun çeşitli çömlekçilik tekniklerinin geliştirildiği görülmektedir. Çömlek ve çömlek üretimine dair bu donanım, Anadolu'ya geçiş sürecinde de korunmuştur. Anadolu'ya göç eden Türkler, yerleştikleri yeni coğrafyanın sahip olduğu zengin kil yatakları sayesinde zanaatlarını geliştirmeye devam etmiştir.

Türklerin Anadolu'daki tarihsel süreci içerisinde, özellikle Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde çömlekçiliğin gelişmeye devam ettiği görülmektedir. Selçuklu Dönemi'nde Konya, Kayseri ve Sivas; Osmanlı Dönemi'nde ise İznik, Kütahya ve Çanakkale gibi şehirlerde üretilen çömlek ve seramikler, alanının önde gelen üretimlerinden olup dünya tarihi içerisinde ayrıcalıklı yerlere sahiptir (Özkul Fındık ve Beder, 2021, s. 253).

Günümüze gelindiğinde, çömlekçiliğin geleneksel bir zanaat olarak varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Bu noktada, Anadolu coğrafyasında tespiti yapılan geleneksel çömlek üretiminin hâlen devam ettirilmesi önemlidir. Geçmişle karşılaştırıldığında sayıları hayli azalmış olan çömlekçilik merkezlerinin üretim biçimleri ile antik dönem çömlekçiliğinin teknik olarak çok farklı olmadığı görülmektedir. Özellikle Kütahya, Avanos (Nevşehir) ve Menemen (İzmir) gibi bölgeler, hem geleneksel yöntemlerle üretilen çömlekleri hem de modern ihtiyaçlara uygun tasarımlarıyla bilinmektedir (Acartürk, 2012, s. 14). Yüzyılı aşkın süredir geleneksel çömlekçiliği devam ettiren Kınık Köyü de bu merkezlerden birisidir.

Bilecik'in Pazaryeri ilçesine bağlı Kınık Köyü, ormanlık bir araziye sahip olup yöre halkının başlıca geçim kaynağı çömlekçiliktir. Dağlık arazi üzerine, orman kenarına kurulmuş olan bu köy, kırmızı kil yataklarına sahiptir. Salim Yaşar'ın ifade ettiğine göre; Kınık Köyü'nde çömlekçilik, 1877-1878 yılı Osmanlı-Rus savaşı sonrasında, Bulgaristan'ın Silistre Vilayeti Bezirgân Köyü'nden İstanbul'a göç etmiş olan Salimoğlu Şakir Türk ile başlamıştır. Yedi sene İstanbul'da yaşayan Şakir Usta, akıtma dekoru için uygun astar bulamayınca Bursa'nın İnegöl ilçesine göç etmiştir. İnegöl'de bir süre çömlekçilik yapan usta, ham maddenin yetersiz ve elverişsiz olması nedenleriyle yeniden toprak arayışına girmiştir. Çömlek yapımı için aradığı en uygun toprağı Kınık Köyü yakınlarında bulunca, ailesiyle birlikte 1884 yılında buraya yerleşmiştir. Öncelikle küçük bir fırın kurarak Bulgaristan'dan göç ederken yanında getirdiği çömlekçi çarkında çanaklar, su testileri, küpler üretmiştir. Böylece Kınık Köyü'nde ilk çömlek atölyesi kurulmuş ve çömlek üretimi başlamıştır. Köyde, çömlek yapımını öğrenmek amacıyla Şakir Usta'ya yardım etmek isteyenler olmuştur. Hâlihazırda çömlekçilik mesleğini icra edenin olmadığını gören usta, Bulgaristan'da çömlekçilik yapan akrabalarını Kınık Köyü'ne davet etmiştir. Ustalar, çömlekçilik mesleğini öğrenmek isteyen köylüleri, yanlarına çırak alarak onlara bu mesleği öğretmiştir.

Kınık Köyü'nde kurulan çömlekçi atölyesinde seramik üretimine başlayan Şakir Türk'ün oğulları Mehmet Türk, Mahmut Çömlekçi, Abdullah Baydemir, Hasan Çömlekçi, İbrahim Çömlekçi baba mesleğini devralmıştır. 1960 yılında köyde atölye sayısı 10-15'e yükselmiştir (Meke, 2019, s. 5). O yıllarda ağırlıklı olarak dönemin ihtiyacı olan su ve turşu küpleri üretilmiştir. Ancak cam sanayinin gelişmesi ile bu ürünlerin üretimleri azalmıştır. 1970-1980 yıllarındaki çömlek saksı yapımı, ülkeye plastik sanayinin girişinden olumsuz etkilenmiştir (Bayazit, 2004, s. 2). 1984'te sayısı 30-40'a ulaşan atölyeler, üretimde pazar kaybına uğrayınca, 1992 yılında köy kooperatifi tarafından yaklaşık 80 çömlek ustası eğitim amaçlı Almanya'ya gönderilmiştir. Orada çömlekçiliğin yaşaması ve gelişmesi için yeni teknikler öğrenmişlerdir. Edinilen tecrübeler, bilgi alımı ve paylaşımı neticesinde Kınık Köyü'ndeki atölye sayıları iki kat artmasına rağmen, 2002 yılında Türkiye'de yaşanan ekonomik kriz, çömlek atölyelerini de etkilemiştir.

Yaklaşık yüz yıldır çömlekçilik yaparak geçimini sağlayan Kınık Köyü'nde, mevcut durumda otuz beş çömlek ustasının olduğu, toplamda yirmi atölyede üretim yapıldığı,

bu atölyelerden on üç tanesinde el ile yedi tanesinde de pres ile üretimin gerçekleştirildiği kaydedilmiştir (Ünal vd., 2020, s. 71). Bu atölyelerde, ilkbaharda ağırlıklı olarak saksı, yaz aylarında sürahi, testi, sonbaharda küp, ibrik, çanak, çömlek ve güveç üretilmektedir. Bununla birlikte mumluk, vazo, tuzluk, kül tablası, darbuka da üretilmektedir. Özellikle sırlı güveç kapları bugün yurt içi ve yurt dışı pazarlarda talep görmektedir. Köyde, usta-çırak ilişkisiyle üretimi yapılan çömlek ve seramik ürünler, Türkiye'nin birçok ilinin yanı sıra özellikle İngiltere, Hollanda, Almanya ve Arap ülkelerine ihraç edilmektedir.

Pazaryeri Kaymakamlığı'nın girişimiyle bugün Kınık Köyü, Türkiye'nin ilk Çömlekçilik Araştırma Geliştirme ve Uygulama Köyü olarak hizmet vermektedir. Üniversitelerin seramik bölümü öğrencileri burada çamur yapımı, toprağın şekillendirilmesi, pişmiş toprağın işlenmesi, seramik yapımı, seramik ürünlerin üzerine desen ve dekor uygulama konularında pratik yapmaktadır.

Bununla birlikte Kınık Köyü'nde her yıl, temmuz ayının ilk haftasında "Çömlekçilik Şenliği" düzenlenmektedir. Őenliđe ülkenin çeşitli yerlerinden seramik ustaları da katılmaktadır. Yine üniversitelerin Güzel Sanatlar bölümlerinde okuyan öğrencilere staj niteliğinde çömlekçilik eğitimi verilmektedir.

Köyde, çömlekçilik geleneğinin güncellenerek bugüne taşınmasına katkı sağlayan atölye sahiplerinden biri de 2021 yılında Yaşayan İnsan Hazinesi (YİH) seçilen çömlek ustası Salim Yaşar'dır.

Fotoğraf 1. Yaşayan İnsan Hazinesi Salim Yaşar

YİH seçilen ustaların belirlenmesinde; ustanın, ustalığını on yıldır icra ediyor olması, sanatını usta-çırak ilişkisiyle öğrenmiş olması, bilgi ve becerisini uygulamada üstün olması, konusunda ender bulunan bilgiye sahip olması, yaptığı işe kendini adanmış olması, bilgi ve becerilerini geliştirme yeteneğine sahip olması, sahip olduğu bilgi ve becerilerini çırağa aktarabilmesi gereklidir (Çoşkun vd., 2013, s. 130). Bu temel ölçütleri taşıyarak YİH seçilen Salim Yaşar ile Sahi Çömlekçilik atölyesinde yapılan derinlemesine mülakat ve gözlem sonucunda elde edilen veriler ışığında ustayı hayatı, sanatı ve geleneğin üretim, yaşatılma ve sürdürülme sürecindeki rolü açılarından değerlendirmek mümkündür. Kimi zaman bu değerlendirmelere çömlek atölyesinde tarafımızca çekilmiş olan fotoğraflar da eşik edecektir.

3. Gelenek Ustası Salim Yaşar

Salim Yaşar, 1942 yılında Bilecik'in Pazaryeri ilçesine bağlı Kınık Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Kadir ve Zehra Yaşar çiftinin dört çocuğundan ilkidir. Annesi ev hanımı, babası çömlek ustasıdır. Kendisinin dışında iki kız (Zekiye, Remziye) ve bugün hayatta olmayan bir erkek (Şaban) kardeşi daha vardır. İlkokulu Kınık Köyü'nde tamamlayan Yaşar, eğitim öğretim hayatına maddi imkânsızlıklar nedeniyle devam edemez. İlkokuldan sonra on üç yaşında, babasının yanında çömlekçiliğe başlar. Babası, Kınık'tan başka bir yere gitmesini istemediği için baba mesleğini burada devam ettirir. 1961 yılında askerliğini tamamladıktan sonra köyünde çömlekçiliğe devam eder. Aynı yıl Kınık köyünden komşusu ve ilkokul arkadaşı olan Hilmiye Hanımla evlenen Yaşar, ikisi erkek (Recep ve Recai) biri kız (Birgül) üç çocuk babasıdır. Çocuklar için kitap yazan Şermin Yaşar'ın da dedesidir.

Çömlek ustası olarak, hâlen Kınık Köyü'nde ikamet eden ve babasının 1946 yılında kurduğu atölyede Sahi Çömlekçilik adıyla çömlek üretimini ve satışını sürdüren Yaşar, önceleri PTT'de ve seramik fabrikasında da çalışmıştır. 1989 yılında kısa süreliğine minibüs şoförlüğü de yapmış ancak iflas edince çömlekçiliğe geri dönmüştür. 2009 yılında Kınık Köyü muhtarı seçilerek 2014 yılına kadar muhtarlık yapmıştır. Kurucusu olduğu Şeyh Edebalı Derneği, üyelerinin çoğunun memur olup ayrılması nedeniyle altı ay önce kapanmıştır. Ulusal ve uluslararası çömlek fuarlarına ve çömlekle ilgili etkinliklere mümkün olduğunca katılmaya çalışmaktadır.

Fotoğraf 2. Çömlek Ustası Salim Yaşar

4. Geleneğin Usta-Çırak İlişkisi

Salim Yaşar, 1955 yılında on üç yaşında iken ustası, aynı zamanda babası, Kadir Yaşar'ın yanında çıraklığa başlamıştır. Babasının kurduğu atölyede, onun gözetiminde çömlek yapmayı öğrenmiştir. Ustalarının babası ve amcası olduğunu belirten Yaşar, babasının çok kuvvetli bir çömlek ustası olduğunu, amcasının da en az onun kadar yetenekli olduğunu ifade etmektedir.

Fotoğraf 3 ve 4. Salim Yaşar'ın Atölyesi Sahi Çömlekçilik

Çömlek yapımında, çıraklıktan ustalığa geçiş sürecini ustanın belirlediğini, bunun bir süresinin ya da sınavının olmadığını belirten Yaşar, usta icazet vermediği takdirde öğrenciliğe devam etmek gerektiğini vurgulamaktadır. Kendilerinden öncekilerin de bu şekilde yaptıklarını ancak kendisi, çömlek yapımında çıraklıktan ustalığa geçiş sürecinde, otuz santimetre saksı yapabilmeyen önemli bir aşama olduğunu belirtmektedir. Beyin, el ve göz koordinasyonu gerektiren bu boyutta bir saksı yapımını

öğrenen kişinin, çömlekten hemen her şeyi yapabileceğini ve dolayısıyla usta olabileceğini açıklamaktadır.

Salim Yaşar, hâlen babasından devraldığı çömlek atölyesini işletmektedir. Fiziki açıdan bakım ve onarıma ihtiyaç duyan bu atölyeye, babasından sonra hiçbir ekleme ya da çıkarma yapmadığını belirten Yaşar, her köşede babasının anıları olduğu gerekçesiyle atölyeyi restore ettirmek istememektedir.

Fotoğraf 5 ve 6. Kadir Yaşar'dan Devralındığı Şekliyle Kullanılan Çömlek Atölyesi

Yaşar, bu atölyede sanatı öğrenmek isteyen, yeteneği olan çırak, kalfa ve kursiyerlerine geleneksel çömlek üretim tekniklerini aktarmaktadır. Bugüne kadar atölyesinde binden fazla kişiye çömlekçiliği öğrettiğini söylemektedir. Bu kişilerden bazıları evlerinin bodrumlarına küçük tezgâhlar kurarak bazıları da kendi atölyelerini açarak çömlek yapımına devam etmektedir. Yaşar'ın Kınık'ta ikamet eden öğrencileri de bulunmakla birlikte, ekonomik kaygılar nedeniyle ağırlıklı olarak büyük şehirlerde sanatı icra etmektedirler. Ustanın atölyesinde yetişen ve bugün aktif olarak çömlekçiliğe devam eden çırakları arasında İsmail Doğru ve İsmail Ayaz bulunmaktadır.

5. Geleneğin Üretim, Yaşatılma ve Sürdürülme Serüveni

1969 yılında Almanya'ya göç eden Salim Yaşar, Berlin'de Statlishe Porselen Fabrikası'nda, on iki yıl porselen firmasında çalışmıştır. 1984 yılında Türkiye'ye kesin dönüş yaparak baba mesleği olan çömlekçiliğe tekrar başlamıştır. 1989 yılında çömlekçiliği bırakarak tüm birikimiyle bir minibüs alıp minibüs şoförlüğü yapmış ancak kısa süre sonra iflas edince tekrar çömlekçiliğe dönmüştür.

1991 yılının sonuna kadar çömlekçiliğe devam eden Salim Yaşar, 1992 yılının mayıs ayında bir Alman iş adamının teklifi üzerine Vietnam'a çömlek ustası olarak gitmiştir. Beş yıl boyunca oradaki bir fabrikada çalışan Yaşar, Vietnamlı fabrika çalışanlarına çömlek yapımını öğretmiştir. Fabrikada çalıştığı ilk yıldan sonra her yıl bin kişiye sertifika vermiş, bu kişilerin tamamı en az otuz santimetrekarelik bir saksı yapabilir duruma gelmiştir. 1997 yılında Vietnam'dan dönüş yaparak atölyedeki işinin başına geçen Salim Usta, Vietnam'da öğrendiği ürünleri Türkiye'de üretmeye başlamıştır. Kendine ait bir şirket kurmuş ve çömleğin toptancılığını yapmaya başlamıştır. Türkiye'deki büyük alışveriş merkezleri ile anlaşarak çömlek satışı yapmıştır.

Salim Usta, atölyesinde geleneksel bilgiye dayalı çömlek üretimini çıraklarına ve kursiyerlerine aktarırken yurt dışından edindiği bilgi ve tecrübelerini de paylaşmaktadır. Almanya'da çalıştığı porselen fabrikasında öğrendiği teknikleri ve Vietnam'da edindiği tecrübeleri çömlek üretimiyle birleştiren Yaşar, yetmiş farklı şekilde çömlek üretebilmektedir. Bunlar arasında, çömlekten yapılan darbuka çeşitleri dikkat çekicidir. Keçi derisi ile çömleği birleştirerek yaptığı bu darbukayı, kendisinden başka kimsenin yapamadığını belirtmektedir. Bununla birlikte, ürettiği çömleklerin diğer çömleklerden farklı olduğunu, bunu çömlek ustalarının ilk bakışta anlayabileceğini açıklamaktadır. Bugün bazı ustaların seri üretim için hazır kalıplar ve mengeneler kullandıklarını bunun da çömlek sanatındaki inceliği, el emeğini azalttığını, kendisinin hazır kalıp ve mengene ile çömlek yapmadığını ifade etmektedir. Ürünlerin üzerine eskiden kaşe basıldığını ve üreticinin isminin görüldüğünü ancak bu işlem için de çömleğin yaş olması gerekmesi ve kaşe basma işinin uzun sürmesi nedeniyle vazgeçildiğini anlatmaktadır.

Geleneğin özünde, bireysel yaratıcılık ve bireysel yaratıcılığın getirdiği bir değişme ve gelişme vardır. Bu değişme ve gelişme, geleneğin bozulması değil, geleneğin güncellenmesi şeklinde algılanmalıdır. Gelenek, kendini korumak ve zamanın işleyişine karşı hayatta kalabilmek adına (Tönnies, 2022, s. 15) içinde bulunduğu zamanın şartlarına ve beklentilerine göre güncellenmek durumundadır (Ekici, 2008, s. 35). Böylelikle dinamik bir yapı göstererek geçmişten günümüze sürekliliğini sağlamış olur (Danner, 1995, s. 30). Salim Yaşar, çömleğin üretim sürecinde hazır kalıp ve mengene kullanmayıp geleneksel yöntemle üretimi tercih etmekle birlikte çömlekten kendine özgü yetmiş çeşit ortaya koymuştur. Diğer ustalar tarafından ayırt edilebilen bu işçilik,

Yaşar'ın geleneksel çömlek üretimine Şekil, renk, desen ve üretim tekniği noktasında getirdiği yenilikler açısından önemlidir. ömlek üretiminde hazır kalıplar ve mungeneler kullanıldığı takdirde ürünün özgünlüğünün kalmayacağını vurgulayan Yaşar, Vietnam halkının da çömlekçilik yaptığını hatta ömlekiliğin kökeninin Uzak Doğu olduğunu ancak onlar kalıp formlar kullandıkları için mesleğin inceliklerini kendisinden öğrendiklerini belirtmektedir. Kalıpla ve aletle değil elle geleneksel üretimi gerçekleştirmekte ancak ömleği bugünün ihtiyaçlarına cevap verecek Şekilde Őekillendirerek geleneğin yaşatılmasını ve sürdürülmesini sağlamaktadır. Usta, geleneksel yöntemle ürettiği çömlekten darbuka yaptığında, gelen siparişlere yetişemediğini ifade etmektedir ki bu durum birey tarafından yapılan değişimin toplum tarafından beğenildiğini ve kabul gördüğünü göstermektedir. Kınık'taki birçok ustanın, seri üretim için hazır kalıplardan yardım aldığını, kendisinin atölyeye makine sokmadığını, her ürününü el ile ürettiğini belirten Yaşar, ömlek üretiminde gerçekleştirdiği yenilikleri, geleneksel yöntemlerle uygulamaktadır. ömleğe keçi derisi eklenip, darbuka yapıldığında da çömlek geleneksel formunu korumakta ancak Şekil bakımından güncellenmektedir.

Fotoğraf 7 ve 8. Salim Yaşar'ın ömlek İşlemeli Darbuka Tasarımı

Salim Yaşar'ın, geleneğin özünü korumak kaydıyla, çömlekçilik sanatına getirdiği güncellemelerle çömlek, daha geniş alanda kullanılmaya başlanmıştır. Önceleri yalnızca su kabı, sürahi ve testi gibi ürünlerin yapımında sınırlı bir kullanım alanına sahipken özellikle plastiğin zararları hususunda toplumun bilinçlenmesiyle birlikte toprağa geri dönüş başlamıştır. Düzenlenen festival, Őenlik ve etkinliklerle çömlek, daha geniş kitle tarafından bilinir hâle gelmiş ve alıcı kitlesi artmıştır. Yaşar'ın kendine

özgü üslubuyla ürettiği akvaryum malzemeleri, darbukalar, düdüklü tencereler, bal küpleri, vazolar, çaydanlıklar, mumluklar, kumbaralar, kahve fincan takımları, cezveler gibi çömlek çeşitleri, çömleğin daha geniş bir kitleye hitap etmesini sağlamıştır. Yaşar, 2000-2002 yılları arasında haftada bir gün İzmir'e, bir gün İstanbul'a giderek toptancı dükkânlara ve büyük alışveriş merkezlerine atölyesinde imal ettiği çömlek çeşitlerini pazarlamıştır. Çömleğe talep artınca Kınık'taki atölye sayısında da artış olmuştur.

Fotoğraf 9 ve 10. Çömlek Yapımı ve Sanatkârın Emeği Neticesinde Ortaya Çıkan Ürünler

2002 yılına kadar geniş bir pazarı olan çömlek, bu yıldaki ekonomik krizinden oldukça etkilenmiştir. Aynı yıllarda Çin'den ithal edilen ucuz plastik malzemeler nedeniyle çömleğe talep azalmış ve çömlek atölyelerinin çoğu kapanmıştır. Bu dönemde Salim Yaşar da ekonomik krizden etkilenmiş, işleri eski canlılığını kaybetmiştir. Ancak seri üretim adına kalıp ve alet kullanıp geleneksel çömlek üretiminden vazgeçmediği için işleri tamamen bitme noktasına gelmemiştir. Yaşar, çömleği babasından öğrendiği geleneksel üretim teknikleriyle üretmeye devam ederken toplumun içinde bulunduğu şartları, ihtiyaç ve beklentilerini de göz ardı etmemiştir. Yedi santimetreden yetmiş santimetreye kadar çömlek yapabilen, yaptığı çömleklere kaşesini basmadığı hâlde hüneri anlaşılabilen usta, çömleğe kullanım alanı, şekil ve renk açısından yenilikler getirmiştir. Çömlekten yapıp, doğal hayvan derisi ile tamamladığı darbuka, sahne ve kayıt için hem solo, hem de eşlik enstrüman olarak kullanılmaktadır. Bu durum, ustanın yaratıcı bakış açısını da ortaya koymaktadır. Böylece çömlek, bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayan toprak kap olmanın ötesine geçerek estetik ve sanatsal bir anlam kazanmıştır. Bunun yanı sıra özellikle büyük şehirlere pazarlanarak ekonomik gelir elde edilen bir nesne hâline gelmiştir ki geleneğin aktarılması açısından önemli bir adımdır.

Salim Yaşar, incelikle ürettiği çömlekle Kınık çömlekçiliğini yurt içi ve yurt dışı alana taşıyabilmiştir. Mevcut çömlekçilik birikimini Avrupa ile de paylaşmış, Vietnam'da geleneksel çömlekçilik dersleri vermiştir. Kınık köyünde her yıl ağustos ayında gerçekleştirilen, el sanatları alanında çömlek ustalarının katıldığı Kınık Geleneksel Çömlekçilik Festivali ile de çömlek, daha geniş bir kitle tarafından tanınır hâle gelmiştir. Öyle ki geleneksel el sanatları alanında çömlekçilik, Bilecik'in kültürel bir sembolü olarak bilinmektedir.

Salim Yaşar, çömlek üretiminde geleneksel usta rolünü korumak kaydıyla, çömleğin şekline, rengine ve desenine getirdiği yeniliklerle birlikte, babasının kurduğu atölyede hiçbir tadilata ve yenilemeye gitmeden gerçekleştirdiği sunum ve öğretim faaliyetleriyle de dikkat çekmektedir. Atölyesine gelen misafirler, çömleklerin sergilendiği ve satışa sunulduğu mekânı ziyaret etmenin yanı sıra atölyede yapılan çalışmaların tüm aşamalarını gözlemleyebilmektedir. İsterlerse çömlek yapımına eşlik edip kendi çömleğini yapmayı deneyebilmektedir. Salim Usta'nın iki turizm acentesiyle de anlaşması bulunmaktadır. Bilecik gezileri tertiplendiği zaman bu turizm acenteleri, çoğunluğu yerli turistlerden oluşan ziyaretçileri atölyeye getirmektedir. Bunun yanı sıra Kınık Çömlekçilik Festivali'ne çeşitli üniversitelerden katılan seramik bölümü öğrencileri, Yaşar'ın çömlek çalışmalarını izlemek için atölyeye gelmekte ve sonraki süreçte dilerlerse deneyim kazanabilmek adına bu atölyede staj yapabilmektedir. Yaşar, atölye tecrübesinin yeni nesle aktarılması adına, köydeki bir okula küçük bir atölye yapılmasına da rehberlik etmiştir. Okuldaki sınıflardan biri, tezgâh ve fırınıyla birlikte tasarlanarak çömlek sınıfı hâline getirilmiştir. Burada, haftada bir gün öğretmenleri tarafından öğrencilere çömlek yapımı öğretilmekte, kimi zaman öğrenciler Salim Yaşar'ın atölyesine de getirilmektedir. Bunun yanı sıra usta, atölyesinde sanatın icrasını öğreterek birçok kadının meslek sahibi olmasını sağlamıştır. Bu açıdan bakıldığında atölye, özgün çeşit ve sunumlara yer verilerek turist çekmek ve satış yapmak işlevlerine sahip bir mekân değil, çömleğin üretildiği, yaşatıldığı ve geleneğin sürdürüldüğu bir mekândır. Kültür ve mekânlar arasındaki ilişkinin önemini ortaya koyan bu durum (Ölçer Özünel 2001, s. 258), somut olmayan kültürel mirastan yararlanılarak mekân üretimi yoluna gidilmesi ve geleneğin yaşatılmasında gelenek ustalarından yararlanılması gerektiği görüşünü (Oğuz, 2007, s. 30-32) desteklemektedir. Salim Yaşar, atölyesinde bir taraftan çömlek çeşitlerini

üretmeye devam ederken diğer taraftan çömlekçilik sanatını merak eden ve öğrenmek isteyenlere bilgi ve tecrübelerini aktarmaktadır.

Yüz altmış yıllık bir geçmişi olan ve çoğu kişinin çömlekçiliği bildiği Kınık Köyü'nde, çok sayıda çömlek atölyesi ve bu konuda yetkin ustalar, geleneksel el sanatlarından olan çömlekçiliğin yaşatılması için önemli bir görev üstlenmektedir. Çömlek üretiminin en ince ayrıntılarına kadar gözlemlenebildiği ve üniversite öğrencilerinin stajlarının gerçekleştirildiği bu atölyeler geleneğin sürdürülebilmesi açısından kıymetlidir. Salim Yaşar'ın çömlek atölyesinde ürettiği ve kendi üretim tarzını yansıtan çömlekler, sunumda geleneğin özünü koruyarak yaptığı güncellemeler geleneğin yaşatılmasına önemli bir katkıdır. Özellikle deri ile çömleği birleştirerek yapmış olduğu darbukaya olan ilgi büyüktür.

Kendine özgü sanatı, yurt dışı deneyimi ve güncellemeleri nedeniyle daha geniş bir kitle tarafından tanınan Yaşar, geleneğin sürekliliği adına gayretinin, çömleğe olan ilgi ve talebi de arttırdığını belirtmektedir. Gelenek ustalarının el sanatı ürünlerinin tanıtımından yola çıkılarak maddi yönden desteklenmesi için zemin hazırlamayı, yapmış oldukları çalışmalarını teşvik ederek yeni kuşaklara aktarmayı amaçlayan Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2005 yılından itibaren "Altın Eller Geleneksel El sanatları Festivalleri" düzenlenmektedir. İstanbul Beyoğlu Belediyesi ortaklığıyla 2007 yılında düzenlenen festivale katılan Yaşar, firmalar arası yarışmada Kültür ve Turizm Bakanlığı Sanatçı Tanıtım Kartı'nı almaya hak kazanmıştır. Bu yönüyle Salim Yaşar, Bilecik'in Kültür ve Turizm Bakanlığı belgeli ilk çömlek ustasıdır. Daha sonra Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından, köyde yaşayan dokuz ustaya da "çömlekçilik" dalında "sanatçı" kimliği vermiştir.

Fotoğraf 11. Sanatçı Tanıtım Kartı

Sanatkâr belgesini almaya hak kazanmış olmayı, sanat hayatında bir dönüm noktası olarak nitelendiren Yaşar, çömlek sanatına dair bilgi ve tecrübelerini aktarmak için 2000 yılından bugüne birçok etkinliğe ve programa katılmıştır. Bunlardan ilki 2000 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın iller bazında düzenlemiş olduğu "El Sanatları Fuarı"dır. 2001 yılında ise Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından düzenlenen Türkiye'nin en büyük fuarı olan "EMİTT (Doğu Akdeniz Uluslararası Turizm ve Seyahat) Fuarı"na katılmıştır. Aynı yıl, "Ülkeler ve İller Fuarı"nda sergilediği performansıyla ödül kazandırmıştır. 2004 yılında, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın düzenlediği "İzmir Uluslararası Fuarı"na; 2005 yılında ise Antalya Büyükşehir Belediyesi ve Kültür ve Turizm Bakanlığı iş birliğiyle organize edilen "Altın Eller Fuarı"na katılmıştır. 2005 yılında Altın Eller Derneği'nin kurulmasına öncülük eden Salim Yaşar, derneğin kurucu üyeleri arasında yer almıştır. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği tarafından 13-17 Ekim 2017 tarihleri arasında düzenlenen "8. YÖREX Yöresel Ürünler Fuarı; Dünya Etnospor Konfederasyonu'nun 2019 yılında düzenlediği "4. Etnospor Kültür Festivali"; 23-27 Ekim 2019 tarihleri arasındaki "10. YÖREX Yöresel Ürünler Fuarı" Yaşar'ın katıldığı etkinlikler arasındadır.

Fotoğraf 12 ve 13. Salim Yaşar'ın Katıldığı Etkinliklerden

Geleneksel çömlek yapımına, üretimine ve çömlekçiliğin kuşaklararası aktarımına altmış dokuz yıldır devam ederek, Kınık çömlekçiliğini ulusal ve uluslararası alana taşıyan usta Salim Yaşar, kendine özgü üretim tekniği ve çeşitlemeleri, yurt dışı tecrübesini sanata yansıtarak yaptığı güncellemelerini ile 2021 yılında Yaşayan İnsan Hazinesi seçilmiştir. Somut olmayan kültürel mirasın belli unsurlarını yeniden yaratmak ve yorumlamak açısından gerekli bilgi ve beceriye yüksek düzeyde sahip kişilerin

tanınması ve ödüllendirilmesi için 11 Ocak 2022 tarihinde düzenlenen törende, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından, kendisine çömlek ustalığı alanında ödül verilmiştir.

Fotoğraf 14. Çömlek Ustası Salim Yaşar'ın "Yaşayan İnsan Hazinesi" Kartı

Fotoğraf 15 ve 16. Yaşayan İnsan Hazinesi Ödül Töreni'nden

Hâlihazırda Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından, "çömlekçilik" dalında verilen "sanatçı" kimliğine sahip olmuş olsa da "Yaşayan İnsan Hazinesi Programı Geleceğe Aktarılan Mirasın Temsilcileri" adıyla düzenlenen ödül töreninden sonra kendisine ve sanatına olan ilgi artmıştır. Bu tür haberlerin daha görünür kılınmasında basın ve sosyal medyanın rolü büyüktür. YİH seçilen diğer ustalarda olduğu gibi (Kasapoğlu Akyol 2013, s. 88) Salim Usta ile ilgili pek çok haber, belgesel ve televizyon programları yapılmıştır. Böylece Bilecik'te öteden beri bilinen en köklü zanaatlar arasında yer alan Kınık çömlekçiliğine olan ilgi daha da artmış, çömlek ustası Salim Yaşar'ın atölyesi ve çömlek çeşitleri merak uyandırmıştır.

Yaşayan İnsan Hazinesi Sistemi'nin, kültürel miras taşıyıcılarına ve miras taşıyıcılığını yaptıkları konuya dair farkındalığın artması hedefinin gerçekteştiği, Yaşar'ın gerek katılımcı gerekse jüri üyesi olarak davet edildiği etkinlik sayılarının artmasından da anlaşılmaktadır. Yaşar, Bilecik Kent Konseyi tarafından 2022 yılında düzenlenen, "Kentlerde Yaşam Günü, Kentlere Değer Katanlar Buluşması" etkinliğine davet edilmiştir. Yine Dünya Etnospor Konfederasyonu'nun 9-12 Haziran 2022 tarihlerinde düzenlediği "5. Etnospor Kültür Festivali"ne görevli olarak çağırılmıştır.

Fotoğraf 17 ve 18. Çömlek Ustası Salim Yaşar'ın Katıldığı Etkinliklerden

İstanbul Pendik Belediyesi'nin düzenlemiş olduğu, "Uluslararası 17. Geleneksel Sanatçılar Buluşması"nda, sanatçı unvanıyla yer almış, etkinlik sonunda kendisine, Pendik Belediye Başkanı tarafından teşekkür onurluğu takdim edilmiştir. Yine İstanbul Pendik Belediyesi'nin 15-24 Eylül 2023 tarihlerinde düzenlemiş olduğu "Uluslararası 18. Geleneksel Sanatçılar Buluşması"na çömlek sanatı dalında katılımcı olarak davet edilmiştir. Birçok ülkenin katıldığı buluşmada, eserleri sergilenen elli ulusal sanatçıdan birisi de Salim Yaşar'dır. "Sizin Oraların Nesi Meşhur?" sloganıyla etkinlik gösteren ve 02-05 Kasım 2023 tarihleri arasında Antalya'da gerçekteştirilmiş olan "12. YÖREX Yöresel Ürünler Fuarı"na katılmış ve çömleğin üretim sürecini ziyaretçiler önünde sergilemiştir.

Fotoğraf 19 ve 20. Çömlek Ustası Salim Yaşar'ın Katıldığı Etkinliklerden

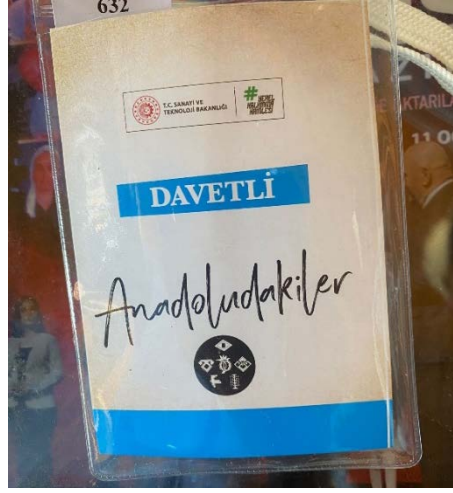
Bunun yanı sıra İzmir Menemen Belediyesi tarafından 7-8-9 Ekim 2022 tarihlerinde düzenlenen, "1. Uluslararası Menemen Çömlek Festivali"ne davet edilmiş, etkinlik sonunda kendisine teşekkür onurluğu verilmiştir. Eskişehir Bilecikliler Eğitim Kültür Sosyal Dayanışma Derneği tarafından 26 Ağustos 2023 tarihinde gerçekleştirilen "2. Bilecikliler Şenliği ve Tanıtım Günleri" etkinliğine ev sahipliği yapmış, etkinlik sonunda Belediye Başkanı tarafından kendisine teşekkür onurluğu verilmiştir. Yine İzmir Menemen Belediyesi tarafından 15-17 Eylül 2023 tarihleri arasında gerçekleştirilen, "2. Uluslararası Menemen Çömlek Festivali" kapsamında düzenlenen "2. Hünerli Eller Çömlek Yarışması"nda jüri olarak yer almıştır.

Fotoğraf 21 ve 22. Çömlek Ustası Salim Yaşar'ın Katıldığı Etkinliklerden

T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın 24 Haziran 2024 tarihinde düzenlemiş olduğu "Anadoludakiler" isimli proje etkinliğine "davetli" olarak katılım sağlamıştır.

Anadolu'daki yerel üreticilerin desteklenmesini, geleneksel kültürün yaşatılmasını ve yerel potansiyellerin keşfedilmesini amaçlayan bu projeye, çömlek sanatının da dâhil edilmesinde Yaşar'ın ve sanatının görünürlüğün artmasının rolü büyüktür.

Fotoğraf 23. Çömlek Ustası Salim Yaşar'ın Katıldığı Etkinliklerden

6. Sonuç

Bireyin temel ihtiyaçlarından biri olan beslenme için gerekli yiyecek ve içeceklerin saklanması, taşınması, pişirilmesi işlevleriyle günlük hayatta kullanılan çömlek, üretim aşamasından sunuma kadar kendine özgü geleneksel bir bağlama sahiptir. Usta-çırak ilişkisiyle aktarılan çömlek üretimi, köklü bir geçmişi de bugüne taşımaktadır. Bu aktarımda, toplumun yaşam şartları, ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda çömlek üretimini güncelleyen, çömleği yeni dönemin gereklerine göre uyarlayan çömlek ustalarının rolü büyüktür. Gelenek ustaları bu güncelleme ve uyarlamayı yaparken sadece çömlekçilik geleneğini değil, aynı zamanda toplumun kültürel mirasını, bilgisini ve değerlerini de aktarmaktadır.

Salim Yaşar, gelişim ve değişim karşısında tutucu bir şekilde direnmeyen ancak geleneğin özüyle uyuşmayan yönlerini de icrasına yansıtmayan çömlek ustalarındandır. Üretmiş olduğu yetmiş çömlek çeşidiyle, çömlekçilik geleneğini üretim, şekil, renk ve desen bakımından güncelleyerek, çömleğin kullanım alanlarını genişletmiştir. Bununla birlikte seri üretim ve makine kullanımına gitmeyerek çömleği geleneksel yöntemlerle üretmeye devam etmektedir. Yaşar'ın, babasından devraldığı atölyede, usta-çırak ilişkisiyle edindiği bilgi ve tecrübelerini, yurt dışı deneyimleriyle birleştirerek çömleğe yansıtması, geleneğin sürdürülebilirliğinin sağlanması adına

önem arz etmektedir. Bilecik'e düzenlenen kültür turlarında, Yaşar'ın atölyesinin durak noktalarından biri olması da yapılan yeniliklerin beğenildiğinin bir göstergesidir.

Sosyal, kültürel ve ekonomik hayattaki gelişme ve değişimler, özellikle de teknoloji alanındaki gelişmeler göz önüne alındığında; çömleğin üretimi, yaşatılması ve sürdürülmesi sürecinde gelenek ustalarının rolü büyüktür. Salim Yaşar, gelişim ve değişim karşısında tutucu bir şekilde direnmeyen ancak bu sürece kayıtsız şartsız da teslim olmayan bir çömlek ustasıdır. Çocuk yaşta çırak olarak başladığı, babasından öğrendiği şekilde geleneksel üretim şekliyle devam ettirdiği çömlekçiliği, usta-çırak ilişkisiyle aktaran, yeni şartların ve gereklerin neden olduğu gelişim ve değişimin, doğal ve olumlu yönlerini göz ardı etmeyen bir sanatkârdır. Kültürel miras unsurlarından biri olan çömlek de, Yaşar'ın yeteneği, yaşayış biçimi ve içinde bulunduğu kültürel çevre ile yoğrularak kendine yeni yaşam alanları edinmiştir.

İşlevsel kullanımın yanı sıra çömleğe estetik bir görünüm de kazandıran Salim Yaşar, bugün çömlekçilik geleneğinin sanayileşme, seri üretim, teknoloji, eğitim, arz talep ve pazarlama konularının neden olduğu etkilerle karşı karşıya olduğunu belirtmektedir. Sanayileşmeye bağlı olarak ortaya çıkan seri üretim, geleneksel çömlek üretimi üzerinde olumsuz etkiye neden olmuştur. Hazır kalıplar ve makine kullanımıyla seri üretimi gerçekleştirilen çömleklerin satış fiyatları düşmüştür. Bu durum, geleneksel ustaların ekonomik açıdan sıkıntı yaşamalarına neden olmuştur. Ekonomik düşüş, çömlekçiliğin sürekliliğinin sağlanmasındaki temel unsurlardan olan usta-çırak ilişkisini de sekteye uğratmıştır. Yaşar, bugün sanatı öğrenmeye gelen kişilerin, usta olarak kendisinden maddi taleplerinin olmadığını, eski dönemlerdeki birçok çırağının da maddi kazançlarının daha fazla olacağı düşüncesiyle büyük şehirlere taşındığını ifade etmektedir. Yine çıraklığa yeteneği olan gençlerin çömlekçilik yerine üniversite eğitimi alarak geliri yüksek olan meslekleri tercih ettiğini dile getirmektedir. Bunun yanı sıra bugün toprağa ve doğal olana doğru bir dönüş başladığı için çömlekçiliğin devam edeceğini uman usta, sanatın sürekliliği noktasında en önemli görevin devlete düştüğünü açıklamaktadır. Bu açıdan devletin, çıraklık döneminden itibaren sanatı öğrenmeye başlayan bireyleri ve sanatın geleneksel ustalarını maddi olarak desteklemesi, sosyal güvence altına alması, en verimli ham maddeyi temin etmesi, ustaların bilgi alışverişinde bulunabileceği fuar, etkinlik ve projeleri ekonomik açıdan desteklemesi yerinde olacaktır.

Salim Yaşar, sanatın tüm incelikleriyle, geleneksel olarak ürettiği çömleklerin pazarlanması aşamasında da birtakım zorluklarla karşılaştığını ifade etmektedir. Atölyesinin bir bölümünü, ürettiği çömleklerin satışı için kullanmakla birlikte, ürünlerin geniş kitlelere ulaştırılması noktasında sorun yaşamaktadır. Sosyal medya üzerinden ya da e-ticaret (elektronik ticaret) satışlarını yapmayan usta, bu mecraların riskli, teferruatlı ve maliyetinin yüksek olduğunu belirtmektedir. Kargo şirketlerinin, kırılabilir ürünlerin taşınmasına özen göstermediğini, bu yüzden bir kargo şirketiyle mahkemelik dahi olduğunu anlatmaktadır. Bu konuda devlete görev düşmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojileri etkin bir şekilde kullanılarak geleneksel olarak üretilen çömleğin günlük hayattaki kullanım alanları önce tanıtılmalı, ardından da bireylere çömleği kullanma alışkanlığı kazandıracak şekilde atölye uygulamaları gösterilmelidir. Bir kültür taşıyıcısının elinden çıkan kültürel mirasın, sağlıklı bir şekilde coğrafi sınırları açarak geniş pazarlara ulaşması ve o pazarlarda kendine yer edinmesi için imkân sağlanmalıdır.

Kaynaklar

- Acartürk, B. (2012). Kültürümüzde toprak. *Tematik Türkoloji Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1.
- Başgelen, N. (2005). Van kalesinin kahraman kralları Urartular. *Seramik Türkiye, Seramik Federasyonu Dergisi*, Sayı: 6, s. 128-135.
- Bayazit, M. (2004). *Kınık (Pazaryeri-Bilecik) çömleklerinin termal şok dirençlerinin sedimentler sepiyolit katkısı ile iyileştirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Cooper, E. (1978). *Seramik ve çömlekçilik*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çoşkun, S. vd. (haz.) (2013). *Gelenekten geleceğe: Türkiye'de somut olmayan kültürel miras*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Danner, V. (1995). Din ve gelenek, *kutsalın peşinde*, Ed. S. H. Nasr, K. O'brien. Çev. S. E. Gündüz. İstanbul: İnsan Yayınları, s. 25-36.
- Ekici, M. (2008). Geleneksel kültürü güncellemek üzerine bir değerlendirme. *Millî Folklor*, Cilt: 80, s. 33-38
- Eroğlu, E. ve Köktan, Y. (2013). Geleneksel Türk el sanatlarından çömlekçilik (Sakarya Örneği). *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 36, s. 1-14.
- Güner, G. (1988). *Anadolu'da yaşamakta olan ilkel çömlekçilik*. İstanbul: Ak Yayın.
- Hauptmann, H. ve Özdoğan M. (2007). Anadolu'da neolitik devrim. Lichter Clemens (Ed), *İnsanlığın en eski anıtları: 12.000 yıl önce anadolu*, İstanbul.
- Kasapoğlu Akyol, P. (2013) *Türkiye'nin yaşayan insan hazineleri programı. Somut olmayan kültürel mirasın geleceği Türkiye deneyimi*. Ed. Ö. Oğuz, E. Ölçer Özünel, S. Gürçayır Teke. Ankara: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, Grafiker Yay. s. 83-89.
- Koçak, R. (2015). *Aydın-Karacasu çömlekçiliği ve ustaları üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Matson, F. (1995). Potters and pottery in the ancient near east. *Civilizations of the ancient near east*. Ed. J., M., Sasson, Cilt: 3, Sayı: 3, s. 1553.
- Meke, Saadet (2019). *Kınık (Bilecik-Pazaryeri) çömlekçiliğinin geçmişten günümüze teknik ve teknolojik açıdan gelişim süreci*. Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Somut olmayan kültürel mirasın korunması sözleşmesi. Çev. Ö. Oğuz, Y. Özay, P. Tacar. *Millî Folklor*, Cilt: 65, s. 163-171.
- Oğuz, M. Ö. (2007) Folklor ve kültürel mekân. *Millî Folklor* Cilt: 76, s. 30-32.
- Oğuz, M. Ö. (2008). UNESCO ve geleneğin ustaları. *Millî Folklor*, Cilt: 77, s. 5-10.
- Oğuz, M. Öcal (2013). Terim olarak kültürel miras nedir? *Millî Folklor Dergisi*, Cilt: 25, Sayı: 100, s. 5-13.
- Oğuz, M. Ö. (2018). *Somut olmayan kültürel miras nedir?* Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Ölçer Özünel, E. (2011). Kültür turizminde 'yöresel' ve 'otantik' olanı sorgulamak ve tüketilmiş mekânları yeniden üretmek üzerine. *Turkish Studies*. Cilt: 6, Sayı: 4, s. 255-262.

- Özbaşaran M., Aşıklı. (2012). *The neolithic in Turkey new excavation & New Research Central Turkey*. Edited by: M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm, İstanbul: Archaeology & Art Publications. s. 135-158.
- Özdoğan, M. (2007). Neolitik dönem: Günümüz uygarlığının temel taşları, *12000 yıl önce uygarlığın Anadolu'dan Avrupa'ya yolculuğun başlangıcı neolitik dönem*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Özkul Fındık, N. ve Beder, S. (2021). Çömlekçilik, *geleneksel meslekler ansiklopedisi*. Ed.: Soysaldı, A., Ankara: Ticaret Bakanlığı Yayınları. s. 251-260
- Sagona, A. ve Zimansky, P. (2009). *Arkeolojik veriler ışığında Türkiye'nin en eski kültürleri MÖ 1.000.000-550*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Türedi, Ö. A. (1999). *Ateşin toprağa hükmettiği sanat*. İstanbul: Süreli Sanat ve Kültür.
- Tönnies, F. (2022). *Gelenek*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Ünal, T. vd., (2020). Bilecik ilinin gelişiminde etkili olan ekonomik unsurlar, dördüncü ünite, *şehrimiz Bilecik*. Komisyon. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. s. 68-77.
- Yalçın, G. ve Özfırat, A. (2006). Anadolu ve Önyasya'da çanak çömleğin gelişimi. *Uluburun Gemisi 3000 Yıl Önce Dünya Ticareti*. Ed. Ü. Yalçın, C. Pulak, R. Slotta, Bodrum.
- URL-1: <https://yakegm.ktb.gov.tr/TR-12929/yasayan-insan-hazinelere-ulusal-envanteri.html>
(07.08.2024)

FINANS: Bu çalışmanın yürütülmesinde herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

ÇIKAR ÇATIşMASI BEYANI: Yazarlar, bu çalışmayı etkileyebilecek finansal çıkarlar veya kişisel ilişkiler olmadığını beyan eder.

YAZAR KATKILARI: Yazar, makalenin tümünü katkılarıyla oluşturmuştur.

ETİK ONAY BEYANI: Bu çalışmada Yerel Etik Kurul Onayına gerek duyulmamıştır.

VERİ KULLANILABİLİRLİK BEYANI: Bu çalışmada kullanılan verilere yazardan talep üzerine erişilebilir.

FINANCE: No financial support was received for the conduct of this study.

CONFLICT OF INTEREST STATEMENT: The authors declare that there are no financial interests or personal relationships that may influence this study.

AUTHOR CONTRIBUTIONS: The author has contributed to the manuscript in its entirety.

ETHICAL APPROVAL STATEMENT: Local Ethics Committee Approval was not required for this study.

DATA AVAILABILITY STATEMENT: The data used in this study are available upon request from the author.

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. (This work is licensed under a Creative Commons NonCommercial license Attribution International License).